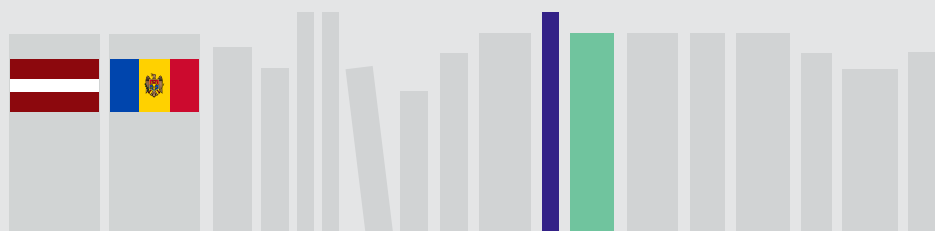
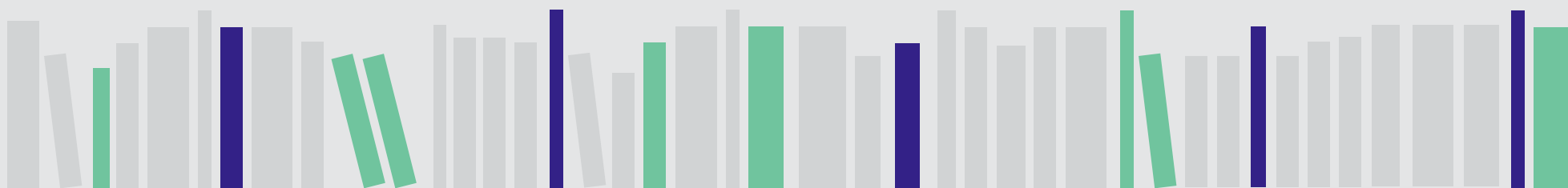

Vietējās sociālās noturības veidošana drošākai pasaulei. Bibliotēku piemērs

PROJEKTA KOPSAVILKUMS

“BIBLIOTEKĀRI KĀ VIETĒJĀS DEMOKRĀTIJAS,
ATTĪSTĪBAS UN NOTURĪBAS VEICINĀTĀJI”

2022. GADS

LAPAS

Latvijas Platforma
attīstības sadarbībai

ABRM
Asociația Bibliotecarilor
din Republica Moldova

VIDZEMES
AUGSTSKOLA

L N B
LATVIJAS
NACIONĀLA
BIBLIOTĒKA

Ārlietu ministrija

KOPSAVILKUMA AUTORI:

Latvijas Platforma attīstības sadarbībai (LAPAS) sadarbībā ar Vidzemes Augstskolu, Latvijas Nacionālo bibliotēku un Moldovas Republikas Bibliotekāru biedrību (*Asociația Bibliotecarilor din Republica Moldova*).

Kopsavilkumu var izmantot informācijas un izglītības mērķiem.

Kopsavilkums ir sagatavots ar Latvijas Republikas Ārlietu ministrijas finansiālu atbalstu.

Kopsavilkumā izmantotas Latvijas Platformas attīstības sadarbībai arhīvu, Latvijas Nacionālās bibliotēkas un Moldovas Republikas Bibliotekāru biedrības sadarbības partneru fotogrāfijas.

Latvijas Platforma attīstības sadarbībai ir 2004. gadā dibināts nacionālo nevalstisko organizāciju tīkls, kas apvieno 30 organizācijas un darbojas ilgtspējīgas un godīgas attīstības, attīstības sadarbības, globālās izglītības, kopienu noturības un humānās palīdzības jomā.

Plašāka informācija: www.lapas.lv

Vidzemes Augstskola ir starptautiski atzīta reģionāla institūcija augstākajai izglītībai, zinātnei, zināšanu pārnesei un ideju līderībai, kas piedāvā digitālā laikmeta ekosistēmu daudzpusīgām iespējām iegūt profesionālo augstāko izglītību un veikt starpdisciplināru izpēti, tādējādi proaktīvi reaģējot uz sabiedrības izaicinājumiem.

Plašāka informācija: www.va.lv

Latvijas Nacionālā bibliotēka ir nacionālas nozīmes valsts kultūras iestāde, ko pārvalda Kultūras ministrija.

Plašāka informācija: www.lnb.lv

Moldovas Republikas Bibliotekāru biedrība ir nevalstiska, nepolitiska bezpeļņas publiska biedrība, kas izveidota saskaņā ar biedru brīvu izpaušmi, lai kopīgi īstenotu biedrības Statūtos noteiktos mērķus. Biedrība darbojas, balstoties uz demokrātijas principiem, biedrošanās brīvības principu, kā arī vadoties no cilvēktiesību, publicitātes, godprātības, iniciatīvas perspektīvas un izmantojot biedru aktīvu atbalstu, kā arī pārvaldes institūciju atbildību pret Biedrības biedriem.

Plašāka informācija: www.abrm.md

Mēs vēlamies personīgi pateikties Agnesei Dāvidsonei, Annai Brokai, Katrīnai Kukainei, Kristīnei Deksei, Elenai Pintilei (*Elena Pintilei*), Viktorijai Vasilīcai (*Victoria Vasilica*), Inesei Vaivarei, Sandrai Rubenei par iesaisti kopsavilkuma veidošanā.

Mēs izsakām pateicību Viņa ekselencei Adrianam Rošam (*Adrian Roșa*), Moldovas Republikas vēstniekam Latvijā, Viņa ekselencei Uldim Mikutam, Latvijas Republikas vēstniekam Moldovā, Ilzei Kociņai-Gavrilovai un Latvijas Ārlietu ministrijai par sniegto atbalstu projektā “Bibliotekāri kā vietējās demokrātijas, attīstības un noturības veicinātāji”, kā arī Ogres Centrālajai bibliotēkai, Latgales Centrālajai bibliotēkai, Daugavpils cietoksnim, Džuzepem Viťjello (*Giuseppe Vitiello*) un Eiropas bibliotēku, informācijas un dokumentācijas asociāciju birojam (EBLIDA), Dzidrai Šmitai un Rīgas Centrālajai bibliotēkai, Larisai Matkovskai (*Larysa Matkovska*) un Vinkivcu apkaimes bibliotēkai Ukrainā, Dagdas bibliotēkai, Dagdas Sarkanā krusta vienībai, Dagdas Jauniešu iniciatīvu centram par atbalstu konferences un apmeklējuma laikā.

Mēs sakām lielu paldies mūsu projekta komandai, kuras sastāvā bija Ilze Seipule, Gerda Gaile, Sandra Rubene, Ieva Strazdiņa, Inese Vaivare, Katrīna Kukaine, Kristīne Dekse, Evija Vjaterē, Ilze Strazdiņa, Viktorija Piščikova, Emīls Rotgalvis, Agnese Dāvidsone, Anna Broka, Elena Pintilei, Victoria Vasilica, Daniela Galai un ar kuras palīdzību mūsu projekts ieraudzīja dienasgaismu.

Satura rādītājs

	4	Par projektu		
I	6	Vietējā sociālā noturība un bibliotēkas	1.1. Sociālās noturības jēdziens 1.2. Bibliotēkas vietējās sociālās noturības veicināšanai 1.3. Ārējo faktoru ietekme	8 10 13
II	15	Medijpratība: bibliotēku loma	2.1. Medijpratība kognitīvajai noturībai 2.2. Bibliotēkas un medijpratība 2.3. Bibliotēkas un medijpratība Latvijā 2.4. Bibliotēkas un medijpratība Moldovā	16 17 20 21
III	22	Bibliotēkas kā vietējās demokrātijas veicinātājas	3.1. Sociālā noturība un sabiedrības līdzdalība 3.2. Dalības metodes darbam bibliotēkās	23 25
IV	29	Sociālās noturības ietekmes mērīšana	4.1. Katastrofu sociālā ietekme 4.2. Sociālās noturības projektu ietekme	30 32
V	34	Projekta resursi		

Par projektu

Projekts “Bibliotekāri kā vietējās demokrātijas, attīstības un noturības veicinātāji” ir Eiropas Komisijas (EK) daudzkomponentu programmas “EU4Dialogue: mazināt plaisas ar kultūras un izglītības palīdzību” (turpmāk tekstā – *EU4Dialogs*) papilddaļa, kas atbalsta izglītības un kultūras iniciatīvas, kuru mērķis ir veicināt dialogu un cilvēku savstarpējos kontaktus, lai mazinātu Dienvidkaukāza un Moldovas Republikas sociālo plaisu.

Ņemot vērā barbarisko Krievijas iebrukumu Ukrainā, projekts EU4Dialogue ir atlikts, un projekta partneri no Latvijas, t. i., Latvijas Nacionālā bibliotēka (turpmāk – *LNB*), Latvijas Platforma attīstības sadarbībai (turpmāk – *LAPAS*) un Vidzemes Augstskola (turpmāk tekstā – *ViA*) nolēma uzsākt sociālās noturības koncepcijas izstrādi un noteikt bibliotēku lomu sadarbībā ar Moldovu – Moldovas Republikas Bibliotekāru biedrību (*Asociația Bibliotecarilor din Republica Moldova*) (turpmāk tekstā – *ABRM*). Ieviešanas procesā projekts tika paplašināts, lai ietvertu arī Ukrainas vietējo bibliotēku pārstāvi.

Ši projekta atskaites ietvars ir kognitīvā noturība – medijpratība, jo gan Latvija, gan Moldova ir piedalījušās daudzveidīgu metodoloģiju, materiālu izstrādē un treneru kopas izveidē, lai attīstītu šīs prasmes bibliotekāriem. Reģionā pastāvošās drošības bažas arī pieprasa nepieciešamību vēl vairāk koncentrēties uz informācijas drošības prasmēm.

Tomēr ļoti nozīmīgā vietējās demokrātijas attīstības perspektīva un ar to saistītie jaunie apstākļi, kas rada nepieciešamību integrēt bēgļus no Ukrainas, tika iekļauti kā prioritārās projekta jomas.

Projekta dalībnieki pārstāv dažādus Moldovas un Latvijas reģionus, kuros īpaši dominē krieviski runājošās kopienas, kas dzīvo pierobežā un tās informatīvajā telpā.

2022. gadā tika īstenotas divas galvenās aktivitātes – oktobrī notika Moldovas bibliotekāru mācību vizīte, kas aptvēra mācīšanos, pieredzes apmaiņu un praktiskas aktivitātes, kā arī šīs metodikas izstrādi. Projektā kopumā apkopojām 19 piemēru izpēti. Daļu no piemēriem esam iekļāvuši kopsavilkumā. Darbs pie labākās prakses apkopošanas un sociālās noturības koncepcijas iekļaušanas bibliotēku darbā tiks turpināts arī turpmāajos projektos.

Kopumā projekta aktivitātēs ir piedalījušies 294 dalībnieki.

Šī projekta izvērtēšana un pārskatīšana pierādīja, ka ir jāspēr nākamie soļi, turpinot pētīt bibliotēku un bibliotekāru lomu vietējās sociālās noturības veicināšanā, kā arī integrējot jauniešus no vietējām kopienām un žurnālistus, kas strādā vietējos medijos.

Tiek uzskatīts, ka šis projekts ilgtermiņā palielinās noturību vietējās kopienās, kurās tiek īpaši iekļauti vietējie bibliotekāri kā noturīgāku un demokrātiskāku kopienu pārmaiņu virzītāji un lideri.

PROJEKTS SKAITĻOS

Konference “Bibliotēkas kā vietējās sociālās noturības un demokrātijas veidotājas drošības izaicinājumu laikos”

283

DALĪBNIEKI NO
LATVIJAS UN MOLDOVAS

901

SKATĪJUMS LATVIJĀ

835

SKATĪJUMI MOLDOVĀ

Mācību vizīte “Vietējās sociālās noturības veidošana: bibliotekāru loma Moldovā un Latvijā”

15

BIBLIOTEKĀRI
NO MOLDOVAS

11

BIBLIOTEKĀRI
NO LATVIJAS

4

APMEKLĒTAS
LATVIJAS
BIBLIOTĒKAS

19

SOCIĀLĀS NOTURĪBAS
VEIDOŠANAS PIEMĒRI

Projekta komunikācija

2019

KONFERENCES
SASNIEDZAMĪBA
SOCIĀLAJOS MEDIJOS
ABĀS VALSTĪS

73 885

KOMUNIKĀCIJAS
SASNIEDZAMĪBA
ABĀS VALSTĪS

Projekta dalībnieki Latgales Centrālajā
bibliotēkā darba sesijas laikā.

V. Vērdiņas fotoattēls

The background of the slide is a stylized representation of a bookshelf. It consists of five horizontal rows of books. Each book is represented by a vertical rectangle. Most of the books are light grey, while one book in the second row from the top is a dark blue color. The books are arranged in a way that suggests depth and perspective, with some books appearing to be slightly behind others. The overall aesthetic is clean and modern.

Vietējā sociālā noturība un bibliotēkas

Bibliotekāri no dažādiem Moldovas un Latvijas reģioniem dalījās ar saviem piemēriem par vietējās sociālās noturības veicināšanu.
M. Kirikova fotoattēls

Sociālā noturība ir sastopama dažādos līmeņos, piemēram:

SISTĒMAS LĪMENĪ -

valdības stratēģijas un atbalsta sistēmas

KOPIENAS LĪMENĪ -

vietējie informācijas tīkli un resursi

ORGANIZĀCIJAS LĪMENĪ -

iekšējās struktūras, procesi un iespējas

INDIVIDUĀLĀ LĪMENĪ -

personīgā labbūtība, attiecības, uzskati

Šajā projektā mēs nolēmām koncentrēties uz kopienas līmeni, lokalizējot attīstību un apzinoties visu vietējo iesaistīto pušu – valsts iestāžu, nevalstiskā sektora, brīvprātīgo grupu, vietējo līderu un mazo un vidējo uzņēmumu – ievērojamo lomu. Tomēr, tā kā esošie drošības un attīstības izaicinājumi ir pierādījuši individuālo nozīmīgo lomu sociālajos procesos, arī mēs nolēmām īpaši uzsvērt katra indivīda-bibliotekāra lomu, kurš var būt sociālo pārmaiņu virzītājspēks un līderis vietējā kopienā.

1.1. Sociālās noturības jēdziens

Jau 2012. gadā Eiropas Savienība (ES), sniedzot atbalstu jaunattīstības valstīm, definēja noturības veidošanu kā ilgtermiņa centienus risināt atkārtotās krīzes pamatcēloņus, nevis tikai to sekas. Mācīšanās no praktiskā darba pārtikas nodrošinājuma un citās jomās iezīmēja vairākas kopīgas perspektīvas, kuras var uzskatīt par noturības pieejas sastāvdaļām – krīžu paredzēšana, **izvērtējot riskus**, koncentrēšanās uz **novēršanu** un **sagatavotību, reakcijas** uz krīzes situācijām uzlabošana. Noturību var veidot tikai **augšupejošā** virzienā, balstoties uz pārdomātām riska un neaizsargātības novērtējuma metodoloģijām, atzīstot reaģēšanas rīku **elastību**, kā arī uzlabojot **inovācijas** un **veiktspēju** attīstības procesos¹.

Noturības pieejas mērķis vardarbīgu konfliktu novēršanā ir uzlabot iejaukšanos tajos, veicināt labāku izpratni par faktoriem, kas izraisa vardarbīgu konfliktu, un identificēt sabiedrības iekšējās spējas reaģēt. Ir pārliecinoši pierādījumi, kas norāda uz saikni starp **iekļaujošām un kopdarbīgām sabiedrībām**, atbildīgām, pārredzamām un **demokrātiskām iestādēm** un **ilgtspējīgu attīstību**, un vardarbīgu konfliktu novēršanu. Noturības veidošana drīzāk ir **process**, nevis **transformatīva** un **kontekstam pielāgota** politiskā pieeja, kas notiek **vairākos līmeņos**, balstoties uz pozitīviem **iedrošinājuma** avotiem².

¹ Communication from the Commission to the European Parliament and the Council "The EU Approach to Resilience: Learning From Food Security Crisis", Brussels, 03.10.2012. https://ec.europa.eu/echo/files/policies/resilience/com_2012_586_resilience_en.pdf

² JOINT COMMUNICATION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT AND THE COUNCIL A Strategic Approach to Resilience in the EU's external action, High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy, European Commission, 7.6.2017 JOIN(2017) 21 final, Brussels. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017JC0021&from=en>

“ Esot kopā ar Moldovas un Latvijas bibliotekāriem un uz klausot viņu pieredzi, es vēlreiz pārliecinājos par nepieciešamību motivēt, iedrošināt un gudri vadīt kopienas locekļus, lai sasniegtu kopienas ilgtspējai svarīgus mērķus. Cik svarīgi ir pielāgoties katras mērķa grupas specifiskajām vajadzībām. Mans ieguldījums projektā bija kopienas stiprināšana ar medijpratības palīdzību – mūsdienu digitālās informācijas laikmetā darba šajā jomā nekad netrūks, tāpēc esmu ļoti priecīga par iespējām nākotnē sadarboties ar bibliotēkām.

Agnese Dāvidsone,
Vidzemes Augstskolas rektore

3 Imperiale, A. J., Vanclay, F., “Conceptualizing community resilience and the social dimensions of risk to overcome barriers to disaster risk reduction and sustainable development”, 2021. [↘ https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/sd.2182](https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/sd.2182)

4 Menkhaus K., “Making Sense of Resilience in Peacebuilding Contexts: Approaches, Applications, Implications”, The Geneva Peacebuilding Platform, Paper No. 6, 2013. [↘ https://www.gpplatform.ch/sites/default/files/PP%2006%20-%20Resilience%20to%20Transformation%20-%20Jan.%202013_2.pdf](https://www.gpplatform.ch/sites/default/files/PP%2006%20-%20Resilience%20to%20Transformation%20-%20Jan.%202013_2.pdf)

5 Norris F.H., Stevens S.P., Pfefferbaum B., Wyche K.F., Pfefferbaum R.L., “Community Resilience as a Metaphor, Theory, Set of Capacities, and Strategy for Disaster Readiness”, Community Psychology, Springer Science+Business Media, LLC, 2007. [↘ https://www.academia.edu/19152690/Community_Resilience_as_a_Metaphor_Theory_Set_of_Capacities_and_Strategy_for_Disaster_Readiness](https://www.academia.edu/19152690/Community_Resilience_as_a_Metaphor_Theory_Set_of_Capacities_and_Strategy_for_Disaster_Readiness)

6 Orenco M.P., Endo A., Taniguchi M., Fujii M. “Using Treshholds of Seveirty to Threats to and the Resilience of Human Systems in Measuring Human Security”, Springer Science+Business Media Dordrecht, 2015. [↘ https://www.researchgate.net/figure/Identification-of-the-theoretical-framework-and-selection-of-indicators_fig2_253043612](https://www.researchgate.net/figure/Identification-of-the-theoretical-framework-and-selection-of-indicators_fig2_253043612)

Traucējumus un krīzes situācijas var uztvert arī par **iespēju** sociālajiem dalībniekiem un individiem mācīties un pārveidoties, radot novatoriskas izmaiņas, kas var uzlabot vispārējo noturību. Kopienų noturība tiek definēta kā “*sociālie procesi (kognitīvie un mijiedarbības), kas notiek konkrētās vietās un kurus vietējie iedzīvotāji ievieš, lai kopīgi mācītos un mainītos ar mērķi uzlabot kopienas labbūtību un risinātu negatīvos riskus un ietekmi, ko viņi uztver un piedzīvo kā kopīgas problēmas*”³.

Menkhaus K.⁴ atzīmē, ka **vietējās sociālās noturības centrā ir vietējie tīkli**, kas pēc dabas ir neformāli. Autori⁵ norāda, ka noturību veido “centri” jeb organizācijas, kas apvieno dažādus tīklus. To priekšrocība ir elastība, jo strukturētas organizācijas var nedarboties krīzes situācijās. Izklīdētās situācijas samazina arī augstus riskus, ja krīzes situācija rastos vienuviet. Tie arī definē četrus tīklu pamatresursus – ekonomisko attīstību, sociālo kapitālu, informāciju un komunikāciju, kopienas kompetenci.

Runājot par noturīgām cilvēku drošības sistēmām, Orneco M. P., Endo A., Taniguchi M., Fujii M.⁶ uzsver nepieciešamību pēc vietējām sistēmām, zināšanām un **vienotas cilvēku reakcijas**, lai izdzīvotu krīzes apstākļos. Lai gan darbības notiek kopienas līmenī, ļoti svarīgu lomu spēlē arī **indivīdi**. Piemēram, **krīzes pārcietušie var kļūt par līderiem**, jo viņu unikālā pieredze var dot labumu attiecīgu sistēmu izveidei. Tajā pašā laikā indivīds var radīt drošības riskus, kuru negatīvo ietekmi var samazināt mehānismi kopienas līmenī.

Sociālās noturības jēdziens ir ļoti sarežģīts un plūstošs, atkarīgs no mainīgajiem apstākļiem, iesaistītajām pusēm un daudziem citiem mainīgajiem lielumiem. Lai gan ir veikti diezgan plaši pētījumi par šo tēmu, izveidoti politikas dokumenti un gūta praktiskā pieredze organizācijas līmenī, šīs koncepcijas īstenošana tomēr ir atkarīga no katras unikālās situācijas.

Šajā projektā mēs sākam atrast sociālās noturības jēdzienu, skatoties uz to no bibliotēku un bibliotekāru perspektīvas, ņemot vērā to specifisko funkcionalitāti, prasmes un resursus.

1.2. Bibliotēkas vietējās sociālās noturības veicināšanai⁷

Bibliotēkas sniedz ieguldījumu demokrātiskas sabiedrības veidošanā un attīsta **kritiskus un reflektīvus individuus**⁸, iekļaujot tradicionālos un elektroniskos informācijas resursus. Bibliotekāri vairs nav pasīvi informācijas glabātāji un vidutāji, bet gan **aktīvi kopienu dalībnieki** un ir klātesoši dažādos sabiedrības procesos – sabiedrības izglītošanā, apzinātības veidošanā par sabiedrībā nozīmīgām tēmām un kopienas kultūras dzīves bagātināšanā. Bibliotekāri ir apmācīti **medijpratībā**. Tiem ir arī nozīme **pilsonības prasmju** veicināšanā un uzlabošanā, jo tehnoloģiju attīstība rada iespējas sabiedrības locekļiem piekļūt daudzveidīgākai informācijai, paaugstināt viņu pilsoniskās iesaistes līmeni un piedalīties dažādos pilsoniskajos procesos gan digitālajā vidē, gan ārpus tās⁹.

⁷ Kine, K., Davidsons, A. (2021). Library as a resource, platform, cooperation partner and initiator for the promotion of media literacy and civic participation in local communities: the case of Latvia. *Journal of Librarianship and Information Science*. <https://doi.org/10.1177/09610006211036736>

⁸ Ottonicar SLC, da Silva RC, Baroza EL (2018) The contributions of information and media literacy to public hybrid libraries. *The University of Chicago Press Journals* 88(3). <https://repositorio.unesp.br/bitstream/handle/11449/171146/2-s2.0-85049146007.pdf?sequence=1>

⁹ European Parliament (2016) Research for CULT committee-promoting media and information literacy in libraries.

¹⁰ Coward C, Maclay C, Garrido M (2018) Public libraries as platforms for civic engagement. University of Washington Libraries Digital Collections; Protik AE, Nichols-Barrer I, Berman J, et al. (2018) Bridging the information gap between citizens and local governments: Evidence from a civic participation strengthening program in Rwanda. *World Development* 108: 145–156.

¹¹ Edwards JB, Rauseo MS, Unger KR (2013) Community centered: 23 Reasons why your library is the most important place in Town. *Public Libraries Online*.

¹² Stutzer A, Fray BS (2006) Political participation and procedural utility: An empirical study. *European Journal of Political Research* 45: 391–418.

¹³ Coward C, Maclay C, Garrido M (2018) Public libraries as platforms for civic engagement. University of Washington Libraries Digital Collections.

¹⁴ Van Stralendorff C (2018) Building meaningful relationships through community engagement. *Public Libraries Online*.

¹⁵ Johnson CA (2014) The effect of public library use on the social capital of rural communities. *Journal of Librarianship and Information Science* 46(3): 179–190.

¹⁶ Coward C, Maclay C, Garrido M (2018) Public libraries as platforms for civic engagement. University of Washington Libraries Digital Collections.

Bibliotēkām ir svarīga loma **demokrātijas stiprināšanā**, sākot no pasīvām darbībām, piemēram, telpu nodrošināšanas, līdz aktīvai iesaistei dažādās sabiedriskajās organizācijās, lai piedāvātu sabiedrībai būtiskus pakalpojumus¹⁰. Tie ir **kopienas veidotāji** un kopienu centri dažādām iedzīvotāju grupām. Bibliotēkas ne tikai veido pilsoņu būtību un izglīto cilvēkus, bet arī veicina kopienas vienotību un rada spēcīgu **piederības sajūtu** kopienai¹¹. Līdzdalība palīdz atsevišķiem pilsoņiem attīstīt plašu pastāvīgu un sociālo iespēju klāstu, tostarp personiskās efektivitātes sajūtu, **uzticēšanos** un pilsoniskās un politiskās prasmes¹². Vēl viens veids, kā bibliotēkas var veicināt pilsonisko līdzdalību, ir dažādu organizāciju pārstāvju **pulcēšana** vienā telpā pasākuma ietvaros. Pilsoniskās līdzdalības uzlabošanai ir jāveicina **kultūras kopienas sajūta**, jo cilvēki ir gatavi rīkoties, ja jūtas iesaistīti un piederīgi¹³. Ir svarīgi, lai publiskās bibliotēkas darbotos kā **kopienas pārmaiņu vieta**, kā vieta, kur svinēt kopienas un tās individuālo sasniegumus, nodrošināt platformu **atklātam dialogam** un piekļuvi bezmaksas kopienas resursiem, kā arī vieta, kur sazināties ar kopienu līderiem / vadību¹⁴. Bibliotēka ir nozīmīga vieta **sociālajai kohēzijai pilsētvidē**, kurā var būt ierobežotas iespējas sazināties vienam ar otru, tādējādi mazinot sociālo izolāciju¹⁵. Bibliotēkām pieejamie resursi – sociālais, finanšu un cilvēkkapitāls, fiziskā un digitālā telpa – ir būtiski pilsoniskās līdzdalības veicināšanā¹⁶.

LATVIJAS PIEMĒRI:

Vēsture kā rīks, lai satuvinātu cilvēkus

Ludzas novada bibliotēka ir reģionālā bibliotēka, kas atrodas Ludzā. Gadu gaitā cilvēki ir sākuši vairāk interesēties par savas dzimtas un novada vēsturi, procesā konstatējot informācijas trūkumu. Viņi pat atskārta, ka šāda veida informācija nav plaši pieejama. Tika izveidota Kultūrvēstures datu bāze, kas pastāvīgi tiek papildināta un ir visiem pieejama. Tā sastāv no septiņām nodaļām, ap 60 apakšnodaļām un vairāk nekā 800 rakstiem. Sarežģītākā bija informācijas atrašana, vākšana un apkopošana, jo to bija grūti atrast un bija jāizskata

daudz dažādu avotu. Bibliotēka uzsāka ciešu sadarbību ar Ludzas Novadpētniecības muzeju, un pēc projekta “Zudusī Latvija” īstenošanas cilvēki sāka iesaistīties, nesot fotomateriālus. Galvenās atziņas ir tādas, ka vēsture un saknes joprojām interesē cilvēkus, vēsture ir jāveido šodien, jo vēlāk ir grūti zināt, kur slēpjas patiesība. Visiedvesmojošāk bija redzēt cilvēku vēlmi atklāt dzimtas saknes un uzzināt par tām vairāk. Zināšanas par savu vietējo vēsturi ir kļuvušas vēl svarīgākas drošas un izturīgas kopienas veidošanai nākotnē.

Ceļu satiksmes drošības uzlabošana bērniem, vecāka gadagājuma cilvēkiem un bezdarbniekiem

Maļinovas pagasta bibliotēka atrodas Maļinovas ciemā. Bibliotēka organizēja apmācības velobraukšanas prasmes pārbaudes nokārtošanai un apliecības iegūšanai (organizēta sadarbībā ar biedrību “Maļinki”). Tajās sākotnēji piedalījās bērni, un pēc tam tā tika piedāvāta bezdarbniekiem un senioriem, kuri var iegūt riteņbraukšanas apliecību, nemērojot lielus attālumus. Bibliotēkā dalībnieki tika apmācīti darbam ar datoru un apguva ceļu satiksmes noteikumus, kas tika piedāvāti prezentācijas veidā. Galvenā problēma bija dažu dalībnieku vājās datorzināšanas. Tomēr bija patīkami redzēt, cik apņēmības pilni mācīties ir dalībnieki – viņi nāca uz papildu privāttundām, centās mācīties,

un viss beidzās labi. Noteiktajā datumā bibliotēkā ieradās Ceļu satiksmes drošības direkcijas (CSDD) inspektore, lai vadītu riteņbraukšanas prasmes pārbaudi. Pēc nedēļas visi ieradās bibliotēkā, lai saņemtu sertifikātu. Rezultāts bija labs – 17 no 18 projekta dalībniekiem veiksmīgi nokārtoja eksāmenu, un tikai vienam no dalībniekiem pietrūka pāris punktu, lai iegūtu pozitīvu rezultātu. Galvenā iedvesma bija redzēt apmācību dalībnieku lepnumu, kad tika paziņots, ka eksāmens ir veiksmīgi nokārtots – pūles, ko ieguldījām apmācību laikā, bija tā vērtas.

Džuzepe Vitjello,
EBLIDA direktors

“Maigā vara” liek domāt par starptautisko attiecību teorijām un ārpolitikas doktrīnās iestrādātām koncepcijām, tomēr var šķist pārsteidzoši, ka šis jēdziens no akadēmiskās vides un diplomātiskajām aprindām tiek pārņemts uz bibliotēku jomu. Maigās varas būtība bibliotēkās galvenokārt slēpjas trīs raksturīgajās iezīmēs. Pirmkārt, atšķirībā no politiskajām robežām starp valstīm bibliotēku darbs ir pārrobežu un dabiski tiecas pēc universalitātes. Otrkārt, bibliotēku darbības pamatā ir pamatvērtības, kur vārda brīvība un brīva piekļuve informācijai papildina cīņu pret maldīgu informāciju un dezinformāciju. Treškārt, bibliotēkas ir apņēmušās īstenot Agenda 2030 jeb ANO ilgtspējīgas attīstības mērķus – jaunu ietvaru visām bibliotēku aktivitātēm.

MOLDOVAS PIEMĒRS:

Kā samazināt digitālo plaisu bēgļiem no Ukrainas

Hīrtopas publiskā bibliotēka, Taraklijas rajons – bibliotēka atrodas bijušajā skolā, un bibliotēka apkalpo divus ciematus – Hīrtopu un Hagičioju. Bēgļu ģimenēm, kurās ir viens vai vairāki bērni, nav iespēju piedalīties tiešsaistes nodarbībās, kā arī nav iespējas iegādāties papildu darba burtnīcas nodarbībām. Sadarbība starp bibliotēku un bēgļiem no “Albota de Jos” komūnas ir ļoti veiksmīga. Bibliotēka atbalsta Ukrainas bēgļu integrāciju ar datoru un printeru palīdzību, kā arī organizē dažādas aktivitātes, sākot no datorprogrammu apguves (drukāšana, lasīšana un intelektuālās spēles). Piemēram, viens izaicinājums bija saistīts ar vecmāmiņu, kurai bija jādodas uz Ukrainu, lai atvestu mazdēla mācību grāmatas, un viņa nevarēja atrast papildu mācību burtnīcas par pieņemamu cenu. Bibliotēka ar datora palīdzību izdrukāja nepieciešamās mācību burtnīcas.

1.3. Ārējo faktoru ietekme

P. Aall un C. A. Crockers¹⁷ salīdzina spēju risināt vai novērst konfliktus ar dārzkopību – dažādu faktoru, piemēram, dārznieka, auga un vides mijiedarbību. Pat ja dārzniekam ir nepieciešamie rīki, arī vide var ietekmēt procesu norisi. Tādā pašā veidā konfliktu situācijās var būt arī dažādi faktori, kas ir ārpus mūsu kontroles. Būtiski ir aplūkot plašāku kontekstu, formālās un neformālās institūcijas, kas darbojas politiskā, ekonomiskā, demogrāfiskā un arī sabiedrības attieksmi veidojošās jomās un kurām ir būtiska ietekme uz konfliktu.

Ekonomiskā un vides noturība ilgtspējīgai attīstībai ir tikpat svarīga, turklāt jaunie drošības izaicinājumi izceļ informācijas drošības nepieciešamību, tostarp medijpratības prasmes un kibernetiķu, karš Ukrainā – arī atbildi uz migrāciju un piespiedu pārvietošanu.

Starptautiskā bibliotēku asociāciju un institūciju federācija (IFLA) savā 2022. gada 1. marta paziņojumā par Ukrainu līdzās solidaritātes paušanai aicināja bibliotēkas visā pasaulē būt gatavām rast praktiskus risinājumus un būt gatavām pēc vajadzības sniegt ukraiņiem palīdzību un atbalstu. Latvijas bibliotēku piemēri liecināja par sniegtā atbalsta daudzveidību: no grāmatu iegādes ukraiņu valodā jaunajām kopienām, kas atradušas pagaidu mājvietu Latvijā, līdz tehniskai palīdzībai, piemēram, piekļuvei internetam, tiešsaistes informācijas resursiem, drukāšanai, kopēšanai un skenēšanas pakalpojumiem. Bibliotēkas telpas ir kļuvušas par vietu, kur sazināties, piedalīties latviešu valodas apmācībās, veikt attālinātu darbu un mācības. Bibliotēkas kļuva par nozīmīgiem starpniekiem starp indivīdiem un citām iestādēm un pakalpojumu sniedzējiem, kur bija nepieciešami digitālie pieteikumi. Ukraiņu bibliotekāri kļūst par daļu no patversmes ar mērķi nodrošināt izdzīvošanai nepieciešamos resursus (pārtikas, drēbju u. c. vākšana) tiem, kas zaudējuši mājas un darbu. Moldovā bibliotekāri uzsvēra izglītības nozīmīgumu. Vietējās bibliotēkas aktīvi iesaistījās izglītības materiālu nodrošināšanā un palīdzēja piekļūt digitālajiem rīkiem. Kā aprakstīja bibliotekāri – dalībniekiem ārkārtas situācijā bija nepieciešama tūlītēja rīcība, atbalsts un palīdzība. Bibliotekāri aktīvi iesaistījās vietējo kopienu mobilizācijas pasākumos un organizēja palīdzības kampaņas. Vietējo resursu mobilizācija nedrošos apstākļos ir iespējama, ja jau ir izveidotas attiecības ar varas iestādēm, kopienu līderiem un iesaistītajiem vietējiem iedzīvotājiem. Tādējādi nepieciešamība pēc novērtējuma un problēmu analīzes ir svarīgs aspekts, lai izveidotu vietējo tīklu, kas sniegs dalībniekiem iespējas un apvienos svarīgas ieinteresētās puses.

¹⁷ Aall P., Crocker C.A., Building Resilience and Social Cohesion in Conflict, Global Policy, University of Durham and John Wiley & Sons, Ltd., 2019. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/1758-5899.12681>

 MOLDOVAS PIEMĒRS:

Drošā vieta bērniem un jauniešiem no Ukrainas, kas devušies bēgļu gaitās

Moldovas Republikas Bibliotekāru biedrība ir nevalstiska, nepolitiska, bezpeļņas sabiedriska biedrība (ABRM), kas dibināta 1991. gadā. 2022. gada 24. februāris apgrieza pasauli kājām gaisā, mainot mūsu kopīgās vērtības un liekot mums visiem apzināties, ko nozīmē miers un dzīve. Mēs lepojamies ar to, ka šajā laika posmā esam spējuši atbalstīt daudzus ukraiņus, cilvēkus, kuri bēg no kara. Tāpat kā citās krīzes situācijās, arī Moldovas Republikas bibliotekāri ir veikuši vairākas darbības, lai atbalstītu pēc iespējas vairāk cilvēku. Attiecīgi no 2022. gada aprīļa līdz septembrim septiņās vietējās bibliotēkas ir guvušas labumu no izglītības un atpūtas telpu izveides, kas kalpos par platformu, kurā kopā ar bērniem tiks veiktas izglītojošas aktivitātes. Drošajās telpās, kas atrodas vietējā bibliotēkā, ir grāmatu kolekcija bērniem un pusaudžiem, kā arī galda spēles, lai nodrošinātu ukraiņu bēgļu socializāciju un integrāciju kopienās. Veiktās aktivitātes ir vērstas uz stāstniecības paņēmieniem, turklāt ir pieejamas arī cita veida aktivitātes, lai padarītu Lasīšanas klubu par pievilcīgu platformu bibliotēkā arī mazajiem grāmatu pētniekiem. Bibliotekāri, kas piedalās, ir apvienojušies ar “Ludobus” animatoriem no “Amici dei Bambini Moldova” organizācijas – brīnišķīgās, jautrās mājas uz rīteņiem, kas ik pēc diviem mēnešiem viesosies ikvienā kopienā, kas nolēmusi iesaistīties. Rezultātā tiks veiktas 276 aktivitātes 3878 dalībniekiem un 1000 bēgļiem.

“ Mēs centāties viņiem dāvēt pavasara sajūtu Latvijā, lutinot bērnus ar saldumiem, bērzu sulu un pašceptām pankūkām. Informējam viņus par kultūras un sporta pasākumiem pilsētā. Mēs sadraudzējamies un bijām kopā, kad viņi atgriezās 2. jūnijā. Mēs atvadijājamies, šķīrāmies ar asarām acīs, devām viņiem maizi ceļam, bet ļoti labi apzinājāties, ka viņiem ir jāatgriežas mājās, kurās notiek karš. Apmainījāties kontaktiem un turpinām komunikāciju sociālajos tīklos. Mūsu draugi Madonu sauc par savu pilsētu, izbauda gadalaiku mainīgās krāsas, atpazīst vietas un cilvēkus, dalās atmiņās...

Madonas bibliotēka

Medijpratība:
bibliotēku loma

Medijpratība ir augsta prioritāte dezinformācijas un kibernetikas izaicinājumu laikmetā. Viena no galvenajām bibliotēku funkcijām ir informācijas sniegšana. Tajā pašā laikā bibliotekāri ir arī informācijas plūsmas kanāli, kas var veicināt lasītprasmi un kritisko domāšanu. Abas valstis – Latvija un Moldova – ir īstenojušas dažādas iniciatīvas, lai uzlabotu medijpratību un stiprinātu bibliotekāru spēju to nodrošināt. Šajā projekta posmā mums ir izdevies iepazīties ar dažiem piemēriem, un mēs plānojam šo darbu uzlabot, lai nākotnē izstrādātu kopīgus un atjauninātus materiālus.

---

18 Bawden D (2011) Information and digital literacies: A review of concepts. *Journal of Documentation* 57(2): 218–259.

---

19 Aufderheide P, Firestone CM (1993) Media Literacy: A Report from the Leadership Conference on Media Literacy. Washington, DC: Communications and Society Program, Aspen Institute.

---

20 Bulger M, Davison P (2018) The promises, challenges, and futures of media literacy. *Journal of Media Literacy Education* 10(1): 1–21.; Mihailidis P (2011) Introduction: News literacy in the dawn of the age of hypermedia. In: Mihailidis P (ed.) *News Literacy: Global Perspectives for the Newsroom and the Classroom*. New York: Peter Lang, pp. 1–22.

---

21 Hobbs R (2010) Digital and media literacy: A plan of action. The Aspen Institute.; Mihailidis P, Thevenin B (2013) Media literacy as a core competency for engaged citizenship in participatory democracy. *American Behavioral Scientist* 57(11): 1611–1622.

---

22 UNESCO (2020). <https://www.unesco.org/en/media-information-literacy>

2.1. Medijpratība kognitīvajai noturībai

Medijpratība, informācijas pratība un digitālā pratība ir cieši saistītas ar informācijas resursu izmantošanu, jo tās visas palīdz cilvēkiem “pārvarēt pašreizējās informācijas vides **sarežģītību**, kurā ir nepieciešama sarežģīta un plaša rakstpratības forma.”¹⁸ Medijpratība attiecas uz **spēju piekļūt informācijai, analizēt, novērtēt un radīt to** visdažādākajos mediju veidos un formātos, kā arī atpazīt mediju lomu un to ietekmi uz sabiedrību¹⁹.

Medijpratība dod auditorijai **iespēju** lietot medijus nevis kā pasīviem patērētājiem, bet gan kā dalībniekiem un aktīviem pilsoņiem²⁰. Tādējādi tas dod iespēju **demokrātiski līdzdarboties** un būt pilsoniskiem, jo pētnieki uzsver, ka tiešaistes mediji ļauj ikvienam būt gan satura radītājam, gan patērētājam, un radītā vai saņemtā satura kvalitāte ir atkarīga no indivīda kompetencēm²¹. Kā parādīja nesēnā Covid-19 pandēmija, **piekļuve uzticamai un uz faktiem balstītai informācijai** ir ļoti svarīga, lai pieņemtu potenciāli dzīvību glābjošus lēmumus un piedalītos visās sabiedrības jomās²². UNESCO uzskata, ka mediju (un informācijas) pratība ir jāuzskata par būtisku demokrātijas pilāru un svarīgu elementu, kas palīdzētu risināt visas galvenās problēmas, ar kurām saskaramies, neatkarīgi no tā, vai tās ir klimata pārmaiņas, migrācija vai citi. Tomēr mēs zinām, ka **vārda brīvību** apdraud digitālo mediju politizācija, neatkarīgo mediju trūkums, sociālo mediju ietekmes

pieaugums un profesionālās žurnālistikas un žurnālistu ētikas samazināšanās²³. Līdz ar to ir jāpalielina koncentrēšanās uz medijpratību, lai veidotu tā saucamo **kognitīvo noturību**²⁴, lai cilvēki būtu kompetentāki izprast tehnoloģisko, politisko, ekonomisko un citus kontekstus, kuros darbojas dažādi **informācijas veidotāji**, novērtētu informācijas avotu uzticamību, spriestu par informācijas kvalitāti un padarītu mūs kā sabiedrību mazāk uzņēmīgus pret dezinformācijas kampaņām.

Kopumā medijpratība ir jāpilnveido sistemātiski un to ir jāuzskata par **ilgtermiņa ieguldījumu**. Lai attīstītu medijpratību kognitīvajai noturībai, visvairāk ieteicams veidot medijpratības veicinātāju **tīklus**, tostarp pedagogus, bibliotekārus, pilsoniskās sabiedrības pārstāvjus, žurnālistus, būtībā ikvienu, kurš spēj sasniegt dažādas sabiedrības grupas un atrast pieejas medijpratības prasmju attīstīšanai vispiemērotākajā un efektīvākajā veidā, pielāgojot mācību programmas un metodiskos līdzekļus katras grupas vajadzībām, kā arī zināšanu un prasmju līmenim.

2.2. Bibliotēkas un medijpratība

Bibliotēkas jau ilgu laiku ir darbojušās, lai stiprinātu gan bibliotekāru, gan bibliotēku patronu medijpratību. Dezinformācija, maldīga informācija un viltus ziņas pašlaik ir viena no visvairāk apspriestajām tēmām ar medijpratību saistītās apmācību programmās, kas tiek piedāvātas publiskajās bibliotēkās jebkurai auditorijai²⁵. Medijpratības veicināšana notiek **dažāda vecuma grupu** dalībniekiem. Seniori bieži tiek uzskatīti par vienu no grupām, kas ir visneaizsargātākā pret nevēlamu mediju saturu. Kā liecina iepriekšējie pētījumi, bibliotekāru sniegtā apmācība ievērojami paaugstina vecāka gadagājuma cilvēku medijpratības līmeni par tēmām, kas saistītas ar veselību²⁶. Bibliotēkas ir arī izrādījušās lieliska vieta šādām apmācībām, jo tās šķietami palielina dalību semināros un vebināros to senioru vidū, kuri uztver **bibliotēku kā neitrālu vietu**, kas piemērota viņu medijpratības uzlabošanai, salīdzinot ar citām iespējamām vietām, piemēram, senioru centriem²⁷. Attiecībā uz jauniešu medijpratību iepriekšējos pētījumos ir uzsvērtas divas svarīgas bibliotēku lomas: 1) nodrošināt jauniešiem **dinamisku kontekstu digitālo mediju lietošanas apgūvē** un 2) sniegt jauniešiem iespējas mācīties un praktiski izmantot medijpratību²⁸. Kā norāda Harshman²⁹, medijpratības apmācība skolēniem ir svarīga, jo tā sniedz ne tikai izpratni par mediju lomu sabiedrībā, bet arī priekšstatu par to, kā tiek radīti un izplatīti mediji, kā arī par to, kā tiek izvēlēti viedokļi atkarībā no tā, kas runā. Medijpratības apmācībā skolēni iegūst būtiskas **kognitīvās un pašizpaušmes prasmes**, kas pilsoņiem ir nepieciešamas, lai piedalītos demokrātiskajos procesos³⁰.

²³ Roşa V. (2020). Freedom of Expression and the Geopolitical Stalemate: Defending Digital Spaces in the Republic of Moldova. Freedom House.

²⁴ Denisa-Liepniece, S. (2021). Deep media literacy to increase cognitive resilience. Europe as A Global Actor Conference, May 10-11, Portugal.

²⁵ Young JC, Boyd B, Yefimova K, et al. (2020) The role of libraries in misinformation programming: A research agenda. Journal of Librarianship and Information Science.

²⁶ Strong ML, Guillot L, Badeau J (2012) Senior CHAT: A model for health literacy instruction. New Library World 113(5/6): 249–261.

²⁷ Strong ML, Guillot L, Badeau J (2012) Senior CHAT: A model for health literacy instruction. New Library World 113(5/6): 249–261.

²⁸ Tripp L (2011) Digital youth, libraries, and new media literacy. The Reference Librarian 52(4): 329–341.

²⁹ Harshman J (2017) Developing global citizenship through critical media literacy in the social studies. The Journal of Social Studies Research 42(2): 107–117.

³⁰ Hobbs R (ed.) (2016) Exploring Roots of Digital and Media Literacy through Personal Narrative. Philadelphia, PA: Temple University press.

MOLDOVAS PIEMĒRS:

“Es nevaru mainīt pasauli, bet es varu mainīt kāda cilvēka dzīvi, apmācot viņu”

Ievērojama daļa romu kopienas Orhejas pašvaldībā un apgabalā, īpaši pusaudži un jaunieši, saskaras ar sociālo atstumtību, diskrimināciju un šķēršļiem pamattiesību īstenošanā. Visnelabvēlīgākajā situācijā ir romi vecumā no 16 līdz 24 gadiem. Lielākā daļa jauno romu neiegūst vispārējo vidējo izglītību. Galvenā problēma, ko kopienās ir konstatējuši starpnieki, ir tāda, ka jaunie vidusskolu absolventi netic savām spējām turpināt mācības augstskolā (pat ja viņiem ir potenciāls) vai arodskolā, lai apgūtu kādu profesiju. Rajona publiskās bibliotēkas “Aleksandru Doniči” mērķis ir mazināt iepriekš minētās problēmas ar digitālās pratības palīdzību, organizējot sociāli kulturālus iekļaušanas pasākumus romiem, piemēram: informatīvos pasākumus par romu tautības vēsturi, tradīcijām un paražām, informējošus un veicinošus pasākumi par iekļaušanas vienlīdzību, apzinātību par daudzkulturālu kopienu priekšrocībām. Visi bibliotēkas darbinieki piedalījās informatīvajās sesijās par romu etniskās grupas vēsturi un īpatnībām, lai uzlabotu komunikāciju ar

šīs etniskās grupas pārstāvjiem un veicinātu viņu iekļaušanos sabiedrībā. Mūsu Digitālās pratības laboratorijā organizējam aktivitātes un apmācības, lai ne tikai attīstītu iemaņas jaunāko digitālo tehnoloģiju (telefonu, planšetdatoru u. c.) lietošanā, bet arī datorprogrammu lietošanas prasmes, prasmes, kā meklēt atbilstošu informāciju, prasmes, lai kritiski un radoši analizētu tīmekļa pakalpojumus, lai sazinātos, izmantojot dažādus digitālos rīkus un lietojumprogrammas, lai izprastu / uztvertu medijus kā digitālu dzīvotni, lai aizsargātu digitālo identitāti un ievērotu tiešsaistes uzvedības ētikas noteikumus. Tādējādi 10 mēnešus LAD Orhejas ietvaros 120 unikālie dalībnieki apguva digitālās prasmes un pielietoja zināšanas praksē.

MOLDOVAS PIEMĒRS:

Bibliotekāri kā digitālo prasmju veicinātāji

Nacionālā bērnu bibliotēka “Ion Creangă” ir galvenā bērnu un jauniešu bibliotēka Moldovas Republikā, un tā atrodas Kišiņevā. Mūsu bibliotēka nodrošina programmu “CodeLab” bērniem vecumā no 9 līdz 16 gadiem. Šajā programmā ir iekļauti semināri par kodēšanu un tīmekļa dizainu, kā arī aktivitātes par drošību tiešsaistē. Šī programma tika izstrādāta un ieviesta 65 publiskajās bibliotēkās Moldovā nacionālā projekta “CodeLab – mācieties kodēšanu bibliotēkā” ietvaros, ko atbalsta “Novateca” programma (“Global Libraries” Moldovā) un koordinēja “Ion Creangă” Nacionālā bērnu bibliotēka. Projektu iedvesmojusi ASV publisko bibliotēku pieredze, kas nodrošina kodēšanas aktivitātes bērniem. Protams, tas, ka kodēšana mūsdienās ir ļoti nozīmīga tendence izglītībā, palīdzēja bibliotēkai piesaistīt daudz dalībnieku programmai. Programmas satura izstrādē palīdzēja bezmaksas interneta platforma code.org un citi atvērtie resursi. Galvenie izaicinājumi bija nepieciešamība pielāgot mācību programmas un tulkot daudzus materiālus, dalībnieku elementāru digitālo spēju trūkums, nepietiekamais datoru skaits dalībniekiem, turklāt šajā programmā iesaistītie bibliotekāri ir nepārtraukti jāapmāca, lai pielāgotu to zināšanas un digitālās spējas.

Programmas rezultāti ir iespaidīgi – no 2017. gada oktobra līdz šim piedalījušies vairāk nekā 7750 bērnu, kuriem organizētas ap 450 aktivitātēm. Pandēmijas laikā organizējām aktivitātes tiešsaistē un tagad tās īstenojam arī bēgļiem-bērniem no Ukrainas. Pateicoties šai programmai, bibliotekāriem ir lūgts sniegt atbalstu skolotājiem digitālās izglītības mācīšanās sākumskolās.

“ Informācija pēdējā laikā ir kļuvusi par kara ieroci. Fiziskais karš ir tuvāk nekā mēs gribētu, bet informācijas karš – visuresošs. Tikai mēs paši esam atbildīgi par to, lai izvēlētos, kādus vairogus izmantosim, lai pasargātu sevi šajā hibrīdkarā.

Daniela Galai,
Moldovas medijpratības eksperte

2.3. Bibliotēkas un medijpratība Latvijā

Lai gan var uzskatīt, ka Latvijas Nacionālā bibliotēka (LNB) kā grāmatu un informācijas krātuve nodarbojas ar sabiedrības informācijpratības veicināšanu jau kopš tās dibināšanas 1919. gadā, tomēr mūsdienu kontekstā, kad uzmanības centrā ir jēdziens “medijpratība”, par patieso medijpratības darba sākumpunktu Latvijas bibliotēkās var uzskatīt 2015. gadu, kad LNB tika uzdots līdzdarboties Latvijas mediju politikas pamatnostādņu plāna sagatavošanā un ieviešanā.

Kopš tā laika bibliotēkas medijpratības darbs ir būtiski uzlabots. Medijpratība, tāpat kā citas LNB prioritātes, tiek īstenota, pakārtojot to pieciem galvenajiem bibliotēkas attīstības stratēģijā noteiktajiem darba virzieniem: bibliotēkas kolekcija digitālajā laikmetā; bibliotēka kā izaugsmei atvērta vide; bibliotēkas krājums kā unikāls un neaizvietoājams pētniecības resurss un tā izpēte; kultūras pieredzes veidošana bibliotēkā un bibliotēka kā nozares attīstības virzītājspēks.

Šobrīd Nacionālā bibliotēka īsteno medijpratības aktivitātes ar ikgadēju Kultūras ministrijas finansiālu atbalstu tieši šim darba virzienam. Bibliotēkas darbs medijpratības jomā galvenokārt tiek veikts, iesaistot četras puses: bibliotekārus, pedagogus, seniorus un jauniešus. Šo darbu LNB veic Bibliotēku attīstības centrs un specializēts profesionālis, kas strādā štata amatā kā medijpratības eksperts (projekta koordinators).

Bibliotēku attīstības centrs darbojas dažādās bibliotēku darba sfērās, sadarbojoties ar visa veida bibliotēkām Latvijas reģionos, kā arī galvaspilsētā – publiskajām, skolu, akadēmiskajām un specializētajām bibliotēkām. Visu šo bibliotēku darbinieki var piedalīties centra organizētajos medijpratības pasākumos. Vienlaikus LNB veic arī konsultatīvo funkciju un piedalās reģionālā medijpratības darba reģistrēšanā bibliotēkās gada pārskatu kopsavilkumos. Tādējādi var teikt, ka Bibliotēku attīstības centrs gan nosaka medijpratības darba tendences bibliotēkās visā Latvijā, gan arī seko tām. Protams, neskaitāmas reģionālās medijpratības aktivitātes un iniciatīvas bibliotēkās visā Latvijā veic arī vietējie bibliotekāri. Sadarbības tīkls starp bibliotēku profesionāļiem Latvijā ir ļoti spēcīgs un medijpratības jomā tiek izmantots tāpat kā citos bibliotēku darba virzienos.

Galvenās medijpratības aktivitātes bibliotēkās ir tematiskie semināri klātienē un tiešsaistē, kā arī apmācību un satura izstrādes projekti bibliotekāriem un pedagogiem. Gadu gaitā Latvijas Nacionālās bibliotēkas vadībā ir izstrādāti vairāki medijpratības izglītības materiāli, piemēram, ceļvedis bibliotekāriem un senioriem [“Ceļazīmes mediju lietošanā”](#), informatīvais materiāls [“Datpratība ikdienai”](#) un ceļvedis [“Ceļojums medijpratībā. Idejas nodarbībām ar bērniem bibliotēkās”](#).

Medijpratības veicināšanas pamats bibliotēkās ir brīva un neierobežota pieeja informācijai – jaunākajai periodikai, nozares literatūrai, kā arī tīmeklim. Runājot par informācijas nodrošināšanu, bibliotekārs nav tikai

grāmatu pārraugs, bet gan zinošs profesionālis, kurš ir gatavs palīdzēt informācijas izvēlē un patērēšanā, tāpēc katras bibliotēkas solījums lasītājiem ir pieejama un uzticama augstas kvalitātes informācija. Svarīgi atzīmēt, ka līdz ar LNB ēkas – Gaismas pils – celtniecību bibliotēku tīkls visā Latvijā kļuva par “Gaismas tīklu”. Tika ievērojami uzlabotas bibliotekāru un lasītāju digitālās prasmes, ikvienai bibliotēkai tika nodrošināta piekļuve internetam, kā arī kvalitatīvām datu bāzēm un digitalizētām kolekcijām. Tādējādi solījums piekļūt kvalitatīvai informācijai ir spēcīgs un nelokāms arī 21. gadsimtā.

2.4. Bibliotēkas un medijpratība Moldovā

Kopš 2014. gada Moldovas Republikas bibliotekāru biedrība ar savu biedru, Moldovas Republikas Nacionālās sistēmas bibliotekāru, starpniecību nodrošina medijpratības pasākumus iedzīvotājiem.

Tādējādi 2021. gadā ABRM izdevās apmācīt 10 valsts līmeņa pasniedzējus – bibliotekārus ar padziļinātām prasmēm EMI jomā, saskaņot mācību programmu ar Izglītības un pētniecības ministriju, izveidot digitālo mediju un informācijas izglītības [▼ rokasgrāmatu](#) bibliotekāriem un plašākai sabiedrībai. Vienlaikus tika veiksmīgi pabeigta 120 bibliotekāru, reģionālo pasniedzēju rakstpratība, un viņi turpina veikt izglītošanas pasākumus mediju jomā iedzīvotājiem kopienās, kurās viņi darbojas. Šie sasniegumi tika panākti, pateicoties programmai “Neatkarīgu mediju un medijpratības stiprināšana Moldovā”, SIMMLM III, ko finansēja ERIM (Vienlīdzīgas tiesības un neatkarīgi mediji). Laikā no 2020. gada 1. aprīļa līdz 2021. gada 31. jūlijam 14 skolu bibliotekāri no Moldovas Republikas ziemeļiem un dienvidiem ir izgājuši 210 apmācību programmas ar studentiem no iestādēm, kurās viņi darbojas. Viss notika “Media4Library / Trust4Citizens” projekta ietvaros, ko realizēja ABRM ar Internews finansiālu atbalstu Moldovā. Projekta mērķis bija attīstīt un nostiprināt Moldovas Republikas ziemeļu un dienvidu rajonu jauniešu zināšanas mediju jomā. Šajā kontekstā iedzīvotāju medijpratība ir kļuvusi par ABRM stratēģisku prioritāti Kopienas attīstības programmā.

2022. gadā ABRM koncentrējās uz bibliotekāru pasniedzēju tīkla prasmju stiprināšanu un mediju un informācijas izglītības pakalpojumu institucionalizāciju vairākās bibliotēkās. Tas nozīmē to nodrošināšanu dažādām kopienas mērķgrupām (jauniešiem, sievietēm, vecāka gadagājuma cilvēkiem), atklātas, publiskas nodarbinātības, apmācību bibliotēkās, lai veicinātu demokrātiskās vērtības, izglītotu kopienu un attīstītu tās biedru pilsonisko garu.

Bibliotēkas kā vietējās
demokrātijas veicinātājas

Medijpratība ir ļoti svarīga prasme, ko var veicināt ar bibliotekāru darba starpniecību, it īpaši, domājot par noturību individa līmenī, bet vietējā sociālā noturība kopienas līmenī ir atkarīga no vietējo tīklu veidošanas un uzturēšanas, izmantojot vietējos resursus un partnerības. Līdzdalības procesi, ieguldījumi vietējās demokrātijas attīstībā un daudzkulturāla mācīšanās ir bijuši tikai daži no aspektiem, uz ko šajā projektā ir vērsta uzmanība.

3.1. Sociālā noturība un sabiedrības līdzdalība

Ja runājam par vietējām kopienām, ko pārstāv bibliotekāri, tad sociālā noturība ir svarīgs **sociālās mobilizācijas** un **sociālās inovācijas** faktors. Tas arī mazina **horizontālo tīkla spēju**, solidarizējoties darbam ar neaizsargātām kopienām. Visbeidzot, bet šis nebūt nav pēdējais aspekts, sociālā noturība veicina jaunu sociālo un politisko attiecību attīstību, izmantojot praksi, kas spēj reaģēt uz dažādu **neaizsargātu grupu** izaicinājumiem un vajadzībām, kuras skārušas, piemēram, nedrošība, ekonomikas vai citas vides krīzes. Mēs sagaidām, ka sociālā noturība palīdzēs mazināt varas attiecības un mobilizēt tos sociālos spēkus un pilsonisko sabiedrību, ko var definēt kā kopienas līdzdalību.

“Demokrātija ir balstīta uz pilsoņu iespējām izglītoties un pieņemt pārdomātus lēmumus. Publiskās bibliotēkas ir viena no retajām vietām, kur informācija ir viegli pieejama ikvienam, kas to varētu meklēt, un bibliotēku pakalpojumi ir pielāgoti lauku un pilsētu kopienu dažādajām vajadzībām, kā arī marginalizētu grupu vajadzībām, lietotājiem ar īpašām vajadzībām, daudzvalodu lietotājiem un kopienu pamatiedzīvotājiem. Tāpēc nav šaubu, ka publiskā bibliotēka ir viens no pilsoniskās sabiedrības un plaukstošas demokrātijas stūrakmeņiem.

Dzidra Šmita,
Rīgas Centrālās
bibliotēkas direktore

LATVIJAS PIEMĒRS:

Bibliotēka kā starpnieks starp pašvaldību un iedzīvotājiem

Naujenes publiskā bibliotēka atrodas Naujenes pagastā. Bibliotēka ir īstenojusi daudzveidīgas aktivitātes sabiedrības iesaistīšanai plānošanas procesos novada līmenī. Pašvaldībai bija problemātiski apzināt iedzīvotāju vēlmes, problēmas un vajadzības un iekļaut tās politikas veidošanā. Viens no risinājumiem bija aktivizēt un iesaistīt kultūras un sociālās institūcijas – bibliotēkas, kultūras centrus, sociālos centrus, pagastu pārvaldes, klientu apkalpošanas punktus. Naujenes publiskā bibliotēka aktīvi iesaistījās dažādu aptauju un pieteikumu apzināšanā, sastādīšanā un iesniegšanā pašvaldībā. Piemēram, bibliotēka piedalījās jaunizveidotā Augšdaugavas novada ģerboņa izveidē. Iedzīvotāji tika aicināti atbildēt uz vairākiem jautājumiem, paužot savu redzējumu par nozīmīgākajām personām, notikumiem un vietām, kas raksturo Augšdaugavas novadu – par krāsām, simboliem, novada dabas un kultūras objektiem, kas iederētos ģerbonī. Vēl viens piemērs ir atkritumu apsaimniekošanas pakalpojumu sniedzēja maiņa Naujenes pagastā: bibliotēka piedāvāja savas telpas pagasta iedzīvotājiem līgumu pārslēgšanai ar jauno pakalpojumu sniedzēju.

Kopienas līdzdalības pieeja šeit tiek izmantota, lai gūtu labāku izpratni par mehānismiem, kas veicina aktivāku un organizētāku pilsoniskumu. Tās būtība attīsta personu iespēju pilnvērtīgi un **efektīvi piedalīties** savā dzīvē, kā arī politiskajos un sociālajos notikumos. Spējīgi, droši, aktīvi pilsoņi spēj mainīt valsts rīcību, palielinot līdzdalību pakalpojumu izstrādē – veidojot efektīvākus un atsaucīgākus labklājības valsts uzstādījumus^{31, 32, 33}. Galvenais izaicinājums ir līdzsvarot spēku attiecībās starp organizēto **partnerību** un iesaistītajām ieinteresētajām pusēm – indivīdiem vai līderiem, valsti un pilsonisko sabiedrību / vietējām kopienām. Šeit mēs uzsveram sociālo noturību gan kā rezultātu, gan kā pilnīgas un vienlīdzīgas pilsonības prakses procesu. Kā saka Hvinden un Halvorsen (2002, 12.–13. lpp.) attiecībā uz aktīva pilsoņa jēdzienu: “Būt pilntiesīgam un vienlīdzīgam pilsonim būtībā ir jautājums par praksi: dzīvot cilvēka cienīgu dzīvi saskaņā ar sabiedrībā valdošajiem standartiem, būt spējīgam rīkoties autonomi, būt spējīgam piedalīties sociālajā un politiskajā dzīvē visplašākajā nozīmē un iemiestot “pilsonisku” orientāciju uz politisko kopienas un līdzpilsoņiem.”³⁴

³¹ Elster, J. 2009. Interpretation and Rational Choice. *Rationality and Society*, vol. 21, 1:pp. 5-33.

³² Arrow, K.I. (1951, 1963). *Social Choice and Individual Values*. Wiley, New York.

³³ Sen, Amartya (1999). *Development as freedom* (1st ed.). New York: Oxford University Press.

³⁴ In Broka, A. (2019). Participatory democracy practice among youth experiencing disadvantages: scoping literature review. Paper presented at *Nordic Network for Intercultural Communication, NIC, Vidzeme University of Applied Sciences (ViA), 26 November 2019*.

³⁵ Coward C, Maclay C, Garrido M (2018) Public libraries as platforms for civic engagement. University of Washington Libraries Digital Collections.

Tādējādi pilsoniskā līdzdalība mazina iedzīvotāju atsvešinātību no valsts un pašvaldību institūcijām, tajā skaitā bibliotēkām, un uzlabo sabiedrisko pakalpojumu kvalitāti pašvaldībās, saņemot vairāk informācijas par **vietējās kopienas vēlmēm, vajadzībām un prasībām**. Bibliotēkām ir saskaņoti jāveicina medijpratība un pilsoniskā līdzdalība. Tāpēc bibliotēkām ir jānodrošina piekļuve informācijai un iespēja izmantot dažādas komunikācijas tehnoloģijas, lai uzsāktu un uzturētu **nozīmīgas diskusijas** un stimulētu **pilsoniskās mācības**. Pilsoniskā līdzdalība būs spēcīgāka, ja kopienas locekļi spēs atpazīt viltus ziņojumus, piedalīties tiešsaistes aktivitātēs un pasargāt sevi no tehnoloģiskiem draudiem³⁵.

3.2. Dalības metodes darbam bibliotēkās

Projekta ietvaros mēs izmantojam adaptīvo rīcības apmācību (AL)³⁶ kā integrējošu un līdzdalību veicinošu metodi, ko izmantoja lauku kopienu iespēju uzlabošanai. Tā ir izstrādāta, lai virzītu “klientu” iekļaušanos “dalībnieka” perspektīvā, kas ir būtiska zināšanu koprades sastāvdaļa³⁷. Šo metodi abpusēji apguva iesaistītie bibliotekāri no Moldovas, Latvijas un Ukrainas.

1. SOLIS: VAJADZĪBU NOVĒRTĒJUMS

Procesa pirmais solis ir iepazīšanās ar kopienas vajadzībām – pakalpojuma sniedzējs, piemēram, bibliotekārs ir persona, kas iegūst informāciju un zināšanas par kopienas vajadzībām. Adaptīvās mācīšanās process sākas ar **problēmas analīzi**, kad jautājums par problēmu vai izaicinājumu tiek pārrunāts diskusijā par vietējo kopienu dalībnieku vajadzībām. Problēmas analīzes posmā ir nepieciešams veikt **vajadzību novērtējumu**, lai iegūtu precīzāku priekšstatu par problēmas formulējumu, kas tiek atzīts plašākā demokrātiskas kopienas vidē. Jāuzdod šādi jautājumi: vai jūs kā koordinators rīkojaties konkrētās problēmas risināšanā? Kur sākas problēma? Vai problēma jums ir nozīmīga? Visiem bibliotekāriem bija iepriekšēja pieredze darbā ar dažādām sociālajām grupām savās kopienās.

2. SOLIS: RĪCĪBA

Pēc bibliotekāru pieredzes **darbības posms** attīsta praktisku mijiedarbību ar dažādām sociālajām un etniskām grupām, piemēram, romiem, sievietēm, vecāka gadagājuma cilvēkiem, bērniem, ukraiņu bēgļiem un citiem. Šajā posmā ir svarīgi novērtēt, vai darbības ir praktiskas un iespējamās. Ir svarīgi izveidot rīcības plānu, kam jābūt konkrētam, ierobežotam un ar jēgpilnu mērķi. Visbeidzot, tam ir jābūt izmērāmam.

³⁶ See more about the method on the SEMPRES project website ↗ <https://www.sempre-project.eu/>

³⁷ Broka, A., Nielsen, A., Scheer, D. (2022). Do we need a paradigm shift in social work education? Make empowerment happen. The Paris Conference on Education, 16-19 June, 2022.

MOLDOVAS PIEMĒRS:

Demokrātijas šūpuļi

Publisko tiesību bibliotēka kā Kišiņevas pašvaldības bibliotēkas filiāle tika atvērta 2001. gadā, lai piedāvātu piekļuvi juridiskai informācijai, kas vērsta uz sabiedrību un juridisko kopienu. Kišiņevas pašvaldība kā lielākā kultūras un ekonomikas zona atbild par dažādiem kopienas jautājumiem. Daļu no tiem var atrisināt interaktīvs dialogs ar kopienas locekļiem. Bibliotēkas var kalpot kā telpa, kas veltīta pilsoniskās uzvedības apguvei, vietējo problēmu apspriešanai un vieta, kur uzņemties iniciatīvu to risināšanā. Demokrātijas šūpuļi publiskajās bibliotēkās – novatoriskas, mūsdienīgas, veidotas ar līdzdalības dizaina palīdzību, var būt tikšanās un pilsoņu debašu telpas, kam var brīvi piekļūt visi kopienas locekļi. Mēs izveidojam projektu, kura mērķis ir radīt visaptverošu sistēmu, kas atvieglo pilsoņu līdzdalību demokrātijas īstenošanā, veidojot aktīvus pilsoņus, radot telpas, kas aizsargā un veicina demokrātiskās vērtības (“demokrātijas šūpuļi”) Publisko tiesību bibliotēkā.

“Taisnīga un mierīga pasaule tiek radīta, novēršot konfliktu cēloņus. Bibliotekāri ir tilts starp sabiedrību un informāciju, bibliotēkas ir kopienas centri, kur var saņemt būtiskus sociālos pakalpojumus, kā arī drošu vidi ikvienam. Šis projekts parādīja, cik svarīgi ir vietējiem entuziastiem strādāt ar tām grupām, kuras nerasniedz valsts un pašvaldību politika un atbalsts. No velosipēdu tiesībām senioriem līdz satiksmes drošībai Latvijā un programmēšanas prasmēm bērniem, un informācijas drošībai Moldovā – katra mazākā bibliotēkas iniciatīva palīdz veidot labāku pasauli. Ikdienā bibliotekāri ir nepamanīti un nenovērtēti, nereti noguruši, tomēr tie ir resurss mūsu attīstībai un arī atbalsts krīzes brīžos, kā skaidroja Ukrainas pārstāve. Esam iedvesmas pilni spert turpmākus sadarbības soļus, paplašināt partnerības un iesaistīt jaunas grupas – vietējos žurnālistus un jauniešus.

Inese Vaivare,
Latvijas Platformas attīstības
sadarbības direktore

vietās. Iespējama aktīva līdzdalība un diskusijas, ja vieta ir ērta dalībniekam. Bērni jūtas **drošāk un ir laimīgāki**, ja tiem apkārt ir rotaļlietas un rotaļu laukums. Seniori un invalīdi jūtas labāk, ja **fiziskā vide** ir pielāgota viņu tempam un ir iespēja pārvietoties starp telpām ratiņkrēslā vai ar staigulīti. Ir svarīgi, lai bibliotēkas būtu ne tikai digitāli pieejamas, bet arī fiziski pieejamas dažādām sabiedrības grupām un vajadzībām.

3. SOLIS: NOVĒROŠANA

Novērošana ir svarīgs posms, kad aktivitātes tiek apspriestas iekšējā formātā, ļaujot novērtēt procesu no jauniem skatpunktiem. Novērošanas laikā refleksija ir jābalsta uz jaunām zināšanām, kas iegūtas ieviešanas procesā. Ir svarīgi saglabāt problēmu, pie kuras sākat strādāt, un identificēt ierobežojumus,

LATVIJAS PIEMĒRS:

Ekskursijas kā vecāka gada gājuma cilvēku iespēja izkļūt no vientulības

Ilūkstes pilsētas centrālajai bibliotēkai ir ļoti laba sadarbība ar senioriem; viņi ir aktīvākie bibliotēkas apmeklētāji. Bibliotēka rīko pasākumus tieši gados vecākiem cilvēkiem, lai viņi varētu socializēties un būt aktīvi, jo ir novērots, ka cilvēki, aizejot pensijā, it kā norobežojas sevī, negrib nekur iet, sēž mājās un ir neapmierināti. It kā viņi vairs nebūtu vajadzīgi. Bibliotēka ir laba vide šai cilvēku grupai, kur socializēties, sanākt kopā un strādāt. Jau četrus gadus bibliotēka aktīvākajiem bibliotēkas lasītājiem-senioriem organizē izbraucienus pa dzimto novadu. Ekskursijās apskatām konkrētā pagasta interesantākos objektus. Apskates vienmēr beidzas ar tēju, kafiju, uzkodām un sarunām. Seniori ļoti novērtē iespēju komunicēt un runāt, it īpaši, ja viņi ir vientuļi. Ir seniori, kuri nekad nav bijuši kaimiņpagastā. Viņiem tas ir kā atklājums, kā piedzīvojums. Izaicinājums ir senioru veselība, tādēļ ne vienmēr var prognozēt dalībnieku skaitu un rēķināties ar tiem dalībniekiem, kuri jau ir pieteikušies. Transports vienmēr ir problēmjautājums, bet pašvaldība vienmēr cenšas atbalstīt mūsu aktivitāti. Mēs veidojam partnerības ar citu kolēģu bibliotēkām, kultūras organizācijām un baznīcām, lai izpētītu vēl vairāk. Mēs turpināsim šo projektu nākotnē, jo tagad mūsu novads ir kļuvis lielāks, te ir daudzi jauni pagasti, kultūras un vēstures objekti, kā arī bibliotēkas, ko apmeklēt. Ja būs iespēja, mēs šādas ekskursijas organizēsīm divreiz gadā.

kas radās procesa laikā. Procesa novērotājam **jāklausa un jādomā kritiski** par veiktajām darbībām. ([Vairāk skatiet SEMPRE tīmekli par rīkiem.](#)) Piemēram, bibliotekāru darbība, apmācot bērnus programmēt un kodēt, kļuva ne tikai par konkrētā rīka apguves procesu, bet šī procesa vērošana ļāva identificēt un izcelt tā pozitīvās blakusparādības. Programmēšanas prasme kļuva par **aizsardzības līdzekli**, lai bērni varētu piekļūt un saprast atšķirību starp uzticamām un drošām tīmekļa lapām un tām tīmekļa lapām, kas bija kaitīgas un bīstamas. Šis novērojums bija nozīmīgs ietekmes faktors, lai nostiprinātu vispārējas zināšanas par to, vai pieaug nepieciešamība pēc zināšanām par drošību internetā.

4. SOLIS: REFLEKSIJA

Pēc novērošanas var organizēt nelielu grupas sanākumi, kurā dalībnieki dalās **pārdomās** par aktivitātēm. Ir svarīgi grupā dalīties gan par procesa, gan rezultāta rādītājiem. Lai palielinātu sociālo noturību, ir svarīgi atzīt tos **pozitīvos un veiksmīgos adaptācijas pasākumus** dažādās nelabvēlīgās indivīda, ģimenes vai sabiedrības vidēs. Piemēram, identificēt vajadzību sniegt informāciju noteiktā formātā vai valodā, piemēram, ukraiņiem, informācija, kas pieejama viņu valodā par svarīgiem jautājumiem, vai piekļuve vieglas lasīšanas rīkiem bērniem, vecāka gadagājuma cilvēkiem vai personām ar garīga rakstura traucējumiem. Refleksija ietver arī **negatīvo blakusparādību** identificēšanu un pārdomāšanu, vai šīs negatīvās blakusparādības ir iespējams mainīt turpmākajās darbībās. Ir svarīgi veicināt dialogu, meklējot jaunus risinājumus, apzinot un pārrunājot radušos ierobežojumus. Šī diskusija ir svarīga, lai iegūtu labāku interpretāciju par rezultātiem.

5. SOLIS: MĀCĪŠANĀS

Mācīšanās ir pēdējais posms līdzdalības pieejas piemērošanā, kuras mērķis ir palielināt vietējo kopienu sociālo noturību. Mācīšanās nozīmē būt **ieinteresētam procesā un darbībās**, novērošanas un refleksijas posmos, analizējot, vai procesa laikā tika paaugstinātas dalībnieku kompetences un prasmes, lai pieliktu savus pūliņus, ko ir veicinājuši bibliotekāri un citas iesaistītās puses. Mācību process ir **kritiska** savas rīcības **izvērtēšana un refleksija** par to. Tas ir izveidoto attiecību un spēku samēra, kā arī uzlabojumu un pārmaiņu nepieciešamības novērtējums. Šajā posmā ir iespējams sākt darbības apguves procesu no sākuma. Jūs varat definēt jaunu problēmu un noteikt rīcības plānu nākotnē, balstoties uz pieredzi.

LATVIJAS PIEMĒRS:

Lasīšana dzimtajā valodā demokrātiskas iekļautības un abpusējas cieņas veicināšanai

Krāslavas novada centrālā bibliotēka ir nozīmīgākā Krāslavas novada kultūrvides sastāvdaļa. 75 gadus ceļš uz Krāslavas bibliotēku lasītājiem vienmēr ir bijis pa pilsētas galveno ielu, kur bibliotēka atradās līdz šim. Krāslavas novada robeža ir daļa no Eiropas Savienības ārējās robežas. Krāslava vienmēr ir bijusi daudznacionāla pilsēta – šeit dzīvo ne tikai latvieši, bet arī baltkrievi, krievi, poļi, ebreji, lietuvieši, ukraiņi un citu tautību pārstāvji. Kultūras sintezējas un mijiedarbojas viena ar otru, veidojot autentisku pasaules redzējumu gan verbālās komunikācijas, gan tradīciju saglabāšanas ziņā. Krāslavas novada bibliotēka veicina pilsonisko apziņu un iesaistīšanos sabiedriskajās aktivitātēs, veicinot iedzīvotāju līdzdalības lomu un nozīmi demokrātiskas valsts attīstībā, pašiem piedaloties dzīves kvalitātes uzlabošanā, veidojot izpratni par lēmumu pieņemšanu un līdzdalības rezultātiem. Ģimenes lasījumi “Lasu dzimtajā valodā”

bija vērsti uz kopienas (cilvēku, kuri ir dzimuši vai pašlaik dzīvo Krāslavas novadā) uzmanības vēršanu uz dzimtās valodas vērtību un skaistumu, aicinot ģimenes locekļus, īpaši bērnus un jauniešus, piedalīties lasījumos, t. i., jāizvēlas teksta fragments un jāizlasa teksts savas ģimenes dzimtajā valodā (latviešu, krievu, baltkrievu, poļu, angļu, itāļu, spāņu vai jebkurā citā valodā), ierakstot to video formātā un nosūtot to uz bibliotēkas e-pasta adresi. Visi ieraksti apskatāmi Krāslavas novada centrālās bibliotēkas mājaslapā un bibliotēkas sociālo mediju profilos. Šādos pasākumos aktīvi iesaistās dažādu mērķa grupu pārstāvji: vietējie uzņēmēji, seniori, bērni, jaunieši, strādājošie, t. sk. mazie zemnieki, mājsaimnieces, interešu grupu pārstāvji (mednieki, makšķernieki). Aktīvākie ir kultūras nozares pārstāvji – muzeju, kultūras namu un bibliotēku darbinieki.

“Šī prakse mums deva iespēju mācīties no Latvijas kolēģu pieredzes, kas var kļūt par labu praksi Moldovas Republikas realitātē, nodrošinot vienlīdzīgu piekļuvi informācijai un kvalitatīviem pakalpojumiem apkalpotajai kopienai. Sapratām, ka vietējās demokrātijas attīstība tiek panākta, veidojot izpratni par publiskās bibliotēkas vērtībām, resursiem un lomu sabiedrības sociālās noturības veidošanā. Lai atbalstītu mācīšanos, rakstpratību un jēgpilnu lasīšanu digitālajā laikmetā, bibliotēkām ir nepārtraukti jāpielāgojas. Pakalpojumiem, kolekcijām un praksei ir jāattīstās, lai reaģētu uz mainīgajām lietotāju vēlmēm.

Elena Pintilei,

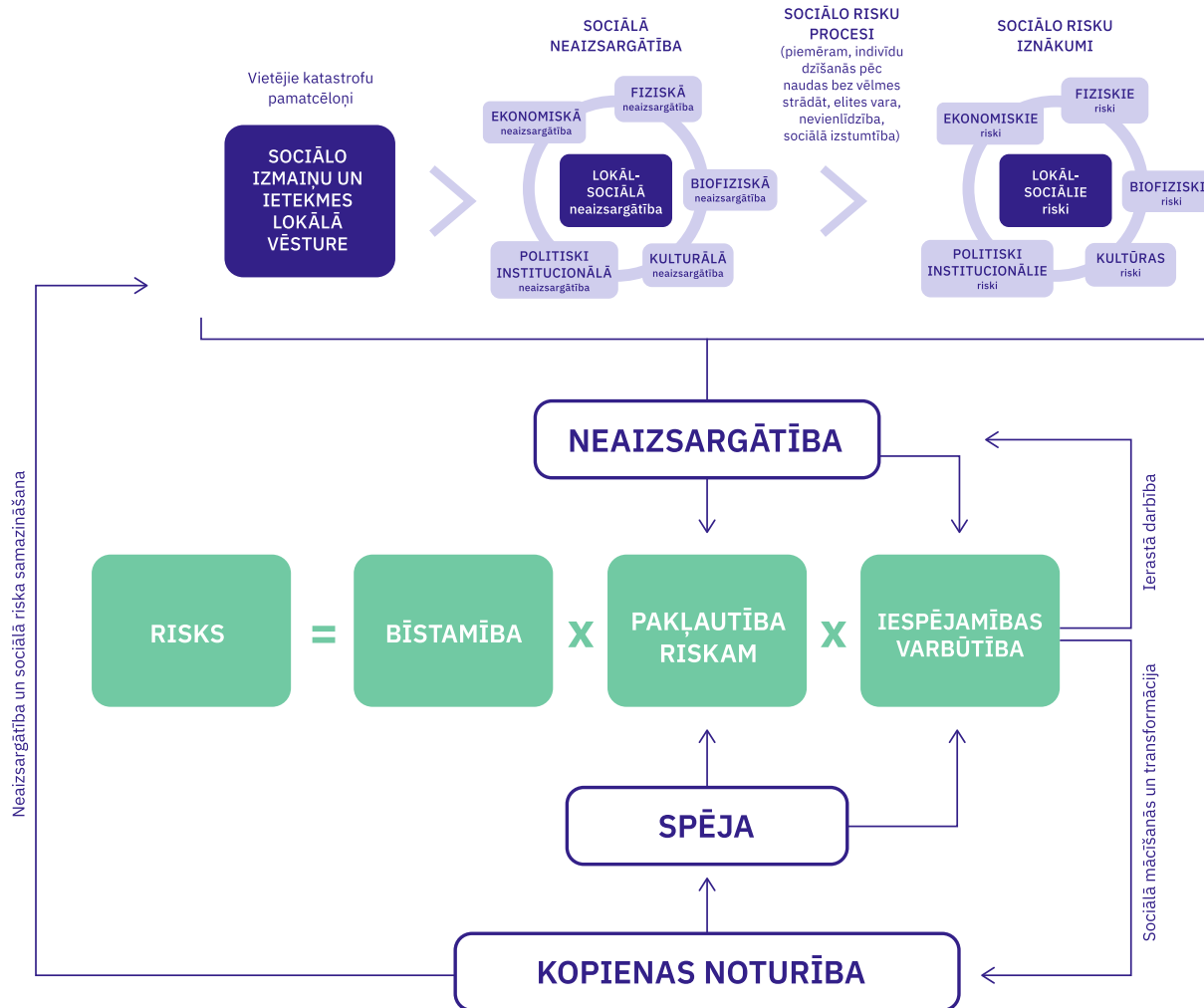
Moldovas Republikas Nacionālās bibliotēkas ģenerāldirektore

IV

Sociālās noturības ietekmes mērīšana

Sociālās noturības veidošana ir process, taču tāpat kā jebkurā uz projekta pieeju balstītā procesā rodas jautājums par rezultātu panākumiem vai neveiksmēm. Šajā īsajā projektā mums neizdevās iestot vietējās aktivitātes un izmērīt to rezultātus, tāpēc priekšlikums par vietējās sociālās noturības mērīšanu ir tīri teorētisks. Tomēr mēs plānojam turpināt attīstīt projekta aktivitātes, iesaistot vairāk ieinteresēto pušu un turpinot strādāt pie vietējās sociālās noturības ietekmes novērtējuma metodoloģijas.

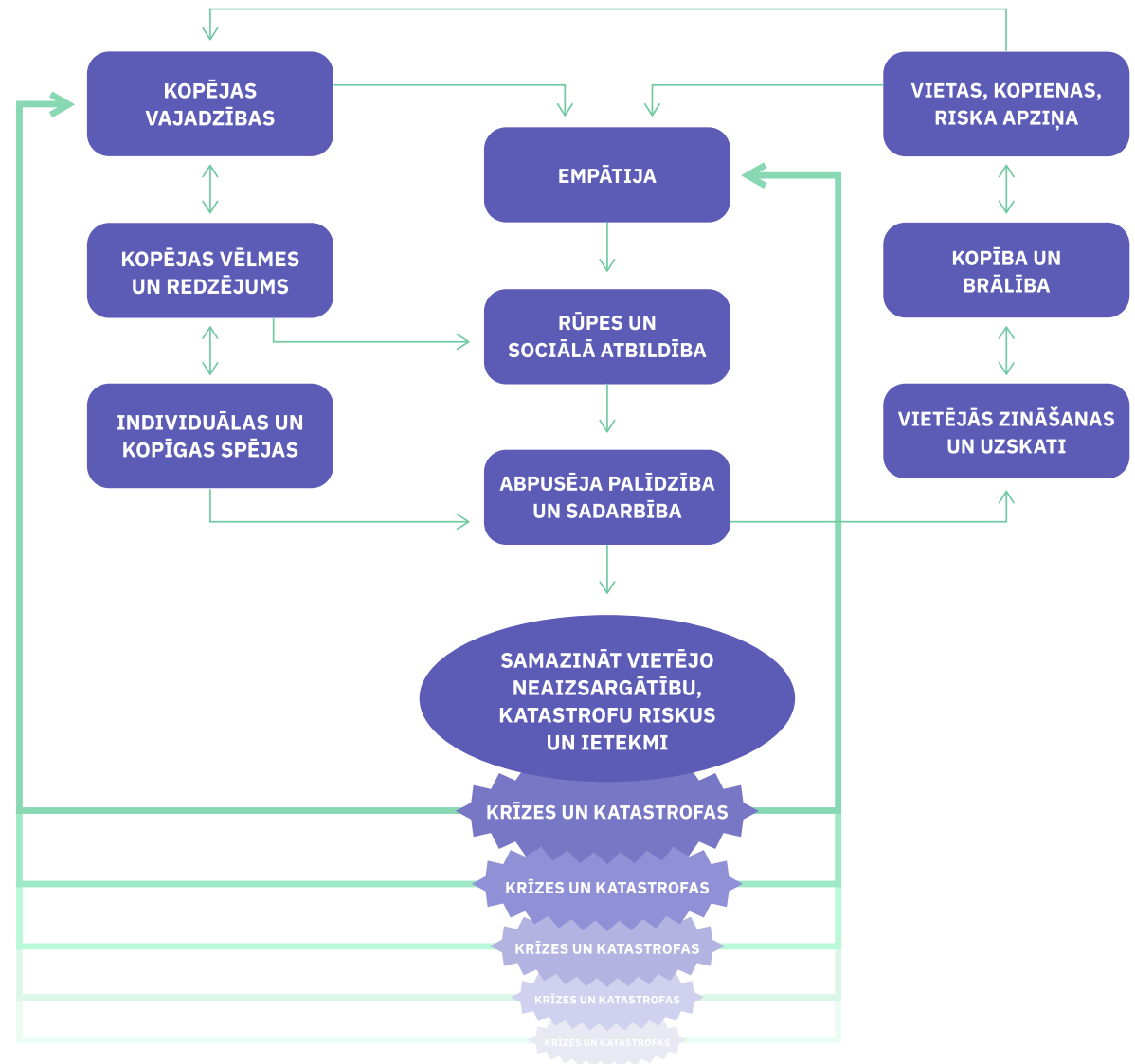
4.1. Katastrofu sociālā ietekme

Katastrofām ir nopietna sociāla ietekme uz vietējo kopienu labklājību – veselību, sociālo kohēziju un iekļaušanu, vietējām iestādēm, kultūru, iztikas līdzekļiem, infrastruktūru, mājokļiem un zemi un ciemam. Šī sociālā ietekme dažādās katastrofu situācijās ir atšķirīga, un tā nav vienādi sadalīta starp reģioniem un kopienām. Lai gan visas grupas ir ievainojamas, dažas tomēr ir ievainojamākas³⁸.

Riska dažādās dimensijas.

Avots: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/sd.2182>

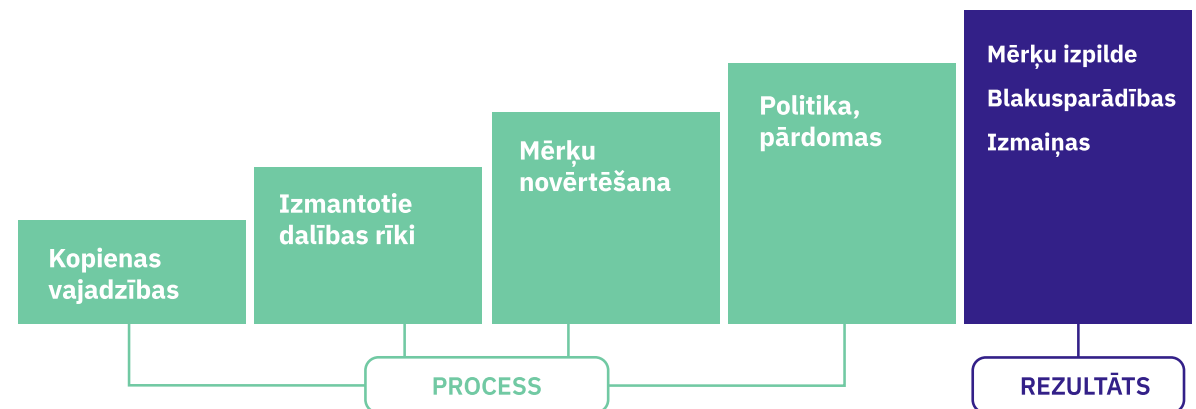
³⁸ Imperiale, A. J., Vanclay, F., “Conceptualizing community resilience and the social dimensions of risk to overcome barriers to disaster risk reduction and sustainable development”, 2021. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/sd.2182>

Cilvēku noturības spējas kognitīvā dimensija
 Avots: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/sd.2182>

4.2. Sociālās noturības projektu ietekme

Līdzdalības pieeju var izmantot, lai centrētu dalībnieka skatījumu, iegūtu labāku izpratni par līdzdalības šķēršļiem, palielinātu sociālo mobilitāti un interešu aizstāvību, organizatoriskās spējas un iespējas līdzdarboties utt. Tādējādi sociālās noturības mērīšanai ir gan **procesa, gan mērķa orientācija (rezultāts)**. Tehniski procesa novērtēšana var ietvert vismaz četrus galvenos posmus: (1) vietējās kopienas vajadzību novērtējums, (2) līdzdalības rīku ieviešana un izmantošana, (3) mērķu izvērtēšana, (4) pārdomu un politikas ietekmes pasākumi. Rezultātu novērtējumā var būt gan kvalitatīvi, gan kvantitatīvi pasākumi. Rezultātu novērtēšanas kvantitatīvā puse var ietvert (1) mērķu izpildes kritērijus, piemēram, paredzētos, neparedzētos vai negaidītos rezultātus (dalībnieku skaits, viņu viedokļi utt.), (2) blakusparādību novērtējumu (konteksts) un (3) pārmaiņu ietekmi, tostarp pasākumus attiecībā uz pieejamību un izdevīgumu. Kvalitatīvais aspekts ir jāskata no līdzdalības pieejas, piemēram, kādā mērā ir palielinājusies iesaistīto pušu dalība un mainījušās lomas un varas attiecības, un kādā mērā šīs aktivitātes tiek organizētas visaptverošā, integrējošā un iekļaujošā veidā.

Kā izmērit sociālo noturību?

Avots: Autors.

Novērtējumā izmantotos **mērīšanas rīkus** var iegūt no vairākiem resursiem, piemēram, dokumentiem, dalībnieku atsauksmēm, fokusa grupu intervijām ar ieinteresētajām pusēm, anketām, faktu lapām, piezīmēm, vizualizācijām dažādos audiovizuālos formātos, apaļā galda diskusijām utt. Tā pamatā ir ideja, ka līdzdalības pieeja dod iespēju vietējai sabiedrībai ar pietiekamu spēju izvēlēties savas labākās metodes vai rīkus sociālās noturības mērīšanai.

Procesu var sākt ar jaunas sapulces organizēšanu, aktīvas liderības iesaisti, kam seko sistemātiska uzraudzība. Pasākumu organizēšanā ir jābūt koordinatoram, tai ir jāietver aktīva sadarbība un tīklošanās, klausīšanās un komunikācija, ko vislabāk īstenot atbalstošā līdzīgi domājošu indivīdu vidē vai reflektējošās mazās komandās (koordinators, novērotājs un dalībnieks). Ne vienmēr ir iespējams novērot, kā izmainītais izmērāmais lielums izriet no sociālās noturības vai citām ārējām ietekmēm. Šī iemesla dēļ svarīgi ne tikai tieši izmērāmi mainīgie vai rādītāji, piemēram, dalībnieku skaits, dalībnieku apmierinātība vai citas dalībnieku atbildes, kas savāktas uzreiz pēc aktivitātēm. Sociālo noturību var izmērīt kā procesu, kurā dalībniekiem tiek dota iespēja līdzdarboties: cik lielā mērā dalībnieks ir palielinājis savu spēju iesaistīties un pieņemt lēmumus par savas dzīves virzienu.

Lai pētītu to, kā veidojas noturība, ir nepieciešams rūpīgi plānot visus ar **ētiku** saistītos jautājumus, lai izvairītos no jebkādam briesmām vai traucējumiem (gan pētītajiem, gan pētītājiem). Noturības pētījumos daļa informācijas bieži tiek iegūta no sekundāriem datiem. Bet, tā kā vajadzības un rīcības izvēles katrai situācijai ir atšķirīgas pat mikrolīmenī, ļoti svarīgi ir detalizēti saprast, kā dažādas iesaistītās puses redz situāciju – primāro datu iegūšanai. Tas var radīt situācijas, piemēram, kad datu vākšanas laikā tiek iegūta sensitīva informācija, kas apdraud dalībniekus. Piedalīšanās pētījumā var radīt psiholoģisku diskomfortu vai apdraudēt personīgo drošību. Datu vākšanā iesaistītajiem ir jāapzinās un jābūt gataviem strādāt ar cilvēkiem, kuri ir traumēti un kuri pārstāv neaizsargātās grupas. Precīzi jādefinē, kā dati tiek iegūti un apstrādāti, kādi datu drošības standarti jāpiemēro, kā tiek nodrošināta pētījuma dalībnieku anonimitāte vai, ja nepieciešams, konfidencialitāte, kā tiek apstrādāti vizuālie vai audio ieraksti, ja tie rada personas identifikācijas riskus. Tāpēc pirms jebkādu datu vākšanas procedūru uzsākšanas ir jāizstrādā vienkāršs datu vākšanas un uzglabāšanas protokols. Galvenais izaicinājums sociālās noturības novērtēšanā ir laiks – dažus rezultātus var izmērīt darbību īstenošanas laikā vai uzreiz pēc tām, savukārt citi rezultāti var tikt pagarināti ar laiku, jo tiek koordinēti citi notikumi. Elastīgums ir pamatprincips, kas jāpatur prātā, veidojot spēcīgas sociāli noturīgas vietējās demokrātiskās kopienas.

V

Projekta
resursi

KONFERENCE “BIBLIOTĒKAS KĀ VIETĒJIE SOCIĀLIE NOTURĪBAS UN DEMOKRĀTIJAS VEIDOTĀJI DROŠĪBAS IZAICINĀJUMU LAIKĀ”, ieraksts no 2022. gada 31. oktobra:

- Konferences atklāšanas runas:
[👉 youtu.be/Xea0UZAjvH8](https://youtu.be/Xea0UZAjvH8)
- Galvenā runa - “Kā bibliotēku “maigā vara” ļauj tām saskarties ar nenoteiktību un pārmaiņām”, Džuzepe Vitjello, Eiropas bibliotēku, informācijas un dokumentācijas biedrību biroja direktors: [👉 youtu.be/PNM3kv3b31o](https://youtu.be/PNM3kv3b31o)
- “Bibliotekāru loma medijpratības vērtību veicināšanā, lai nodrošinātu cilvēku un valsts drošību”, Daniela Galai, Moldovas medijpratības eksperte:
[👉 youtu.be/3B9jjQmhrLY](https://youtu.be/3B9jjQmhrLY)
- “Sadarbības tīklu nozīme medijpratības veicināšanā Latvijas bibliotēkās”, Emīls Rotgalvis, Latvijas Nacionālās bibliotēkas medijpratības eksperts:
[👉 youtu.be/67Tv7VTL3ss](https://youtu.be/67Tv7VTL3ss)
- “Bibliotēkas: demokrātijas resursu centrs”, Viktorija Vasilica, Moldovas Republikas Bibliotekāru biedrības vadības un institucionālās attīstības koordinatore:
[👉 youtu.be/4ZC4-TYm-hM](https://youtu.be/4ZC4-TYm-hM)
- “Publiskā bibliotēka kā demokrātijas stūrakmens”, Dzidra Šmita, Rīgas Centrālās bibliotēkas direktore:
[👉 youtu.be/Tkg-TNbCXhM](https://youtu.be/Tkg-TNbCXhM)
- “Kopienas bibliotēkas aktīvā kara laikā”, Larisa Matkovska, galvenā bibliotekāre no Vinkivcu apmetnes (Ukraina):
[👉 youtu.be/NU5jt57SUFQ](https://youtu.be/NU5jt57SUFQ)
- “Solidaritāte ar bēgļiem no Ukrainas”, Elena Pintilei, Moldovas Nacionālās bibliotēkas ģenerāldirektore:
[👉 youtu.be/b3K2K4KfAzY](https://youtu.be/b3K2K4KfAzY)
- “Latvijas bibliotēkas ukraiņu bēgļu atbalstam”, Katrīna Kukaine, Latvijas Nacionālās bibliotēkas Attīstības departamenta direktore: [👉 youtu.be/qk44XgnV9h4](https://youtu.be/qk44XgnV9h4)

PARTNERU MĀJASLAPAS

- Latvijas Platforma attīstības sadarbībai:
[👉 www.lapas.lv](http://www.lapas.lv)
- Moldovas Republikas bibliotekāru biedrība (*Asociația Bibliotecarilor din Republica Moldova*):
[👉 www.abrm.md](http://www.abrm.md)
- Latvijas Nacionālā bibliotēka: [👉 www.lnb.lv](http://www.lnb.lv)
- Vidzemes Augstskola: [👉 www.va.lv](http://www.va.lv)

